

**ЭФЕКТИВНОСТЬ ФУНКЦИОНОВАНИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ В ПЕРИОД
СВЕТОВОЙ ФИНАНСОВОЙ КРИЗИ****Симаков К. И., Никита А. Ю.**

Банковская система как главная составляющая финансового сектора призвана ускорить трансформацию общества в целом и развитие бизнесов в частности, поскольку значительное влияние банков на украинскую среду очевидно. Функционирование банковской системы в условиях финансового кризиса характеризуется ростом риска ликвидности, валютного, кредитного и других рисков вследствие значительного оттока средств клиентов; невысоким уровнем поступлений от погашения кредитов; ограниченными возможностями по кредитованию экономики и привлечения средств на межбанковском и внешних рынках; поддержанием ликвидности банков в значительной мере за счет кредитов рефинансирования, полученных от Национального банка Украины.

Банківська система як головна складова фінансового сектору покликана прискорити трансформацію суспільства загалом і розвиток бізнесів зокрема, оскільки значний вплив банків на українське середовище є очевидним. Функціонування банківської системи в умовах фінансової кризи характеризується зростанням ризику ліквідності, валютного, кредитного та інших ризиків унаслідок значного відпливу коштів клієнтів; невисоким рівнем надходжень від погашення кредитів; обмеженими можливостями щодо кредитування економіки та залучення коштів на міжбанківському й зовнішніх ринках; підтриманням ліквідності банків значною мірою за рахунок кредитів рефінансування, отриманих від Національного банку України.

The banking system as a part of the financial sector, is designed to accelerate the transformation of society in general and business development in particular, since a significant impact on the Ukrainian banking environment is obvious. The functioning of the banking system in financial crisis is characterized by increasing liquidity risk, foreign exchange, credit and other risks due to a significant outflow of clients; low-income from repayment of loans; limited access to credit to the economy and raising funds in the interbank and foreign markets, the liquidity of banks is largely due to the refinancing of loans obtained from the National Bank of Ukraine.

Симаков К. И.

канд. экон. наук, доцент кафедры «Учет и аудит» ДГМА
zaslonovk@mail.ru

Никита А. Ю.

ассистент кафедры «Учет и аудит» ДГМА
anya_nikita@mail.ru

УДК 336.717

Сімаков К. І., Нікіта А. Ю.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В ПЕРІОД СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Розвиток банківської системи України – одна з необхідних умов ефективного функціонування економіки країни.

Перехід України до якісно нової форми економічних відносин, що базуються на ринкових принципах ведення господарства, зумовив необхідність внесення кардинальних змін до фінансово-кредитної сфери економіки, яка відіграє ключову роль у забезпеченні руху грошових потоків, тим самим створюючи базові передумови суспільного відтворення. Основною ланкою цієї сфери є банківська система, якій належить провідне місце у загальному механізмі організації й регулювання господарського життя суспільства і від ефективності функціонування якої вирішальною мірою залежить успіх соціально-економічних перетворень у країні загалом.

Розвиток банківської системи, як головного складника фінансового сектора, покликаний прискорити трансформацію суспільства загалом і розвиток бізнесів зокрема, оскільки значний вплив банків на українське середовище є очевидним.

Функціонування банківської системи в умовах фінансової кризи характеризується зростанням ризику ліквідності, валютного, кредитного та інших ризиків унаслідок значного відпливу коштів клієнтів; невисоким рівнем надходжень від погашення кредитів; обмеженими можливостями щодо кредитування економіки та залучення коштів на міжбанківському й зовнішніх ринках; підтриманням ліквідності банків значною мірою за рахунок кредитів рефінансування, отриманих від Національного банку України [1].

Дослідженню проблем впливу світової кризи на банківську систему України присвячено кількість наукових праць, зокрема фундаментальні дослідження у розробці цієї теми займають праці вітчизняних вчених О. І. Барановського, О. В. Вовчак [2], О. Д. Вончак, В. М. Геєця, С. Ю. Глазиліна, О. В. Дзюблюка. Ж. Ф. Довгань [3], Г. В. Карчевої [4], Д. А. Митяєва, В. І. Міщенко [5], Н. М. Шелудька.

Метою статті є дослідження причин, наслідків та проблем функціонування банківської системи в період світової кризи.

Негативні явища, що впливали на діяльність комерційних банків зачепили, перш за все, населення, оскільки комерційні банки почали безпідставно піднімати відсоткові ставки за кредити, заморожувати депозити тощо. З жовтня 2008 р. відбулося погіршення фінансової ситуації в державі, а також зміни складу акціонерів багатьох банків, що спровокувало масовий відтік депозитів і відповідно різке зменшення ресурсної бази банків.

Головною причиною, через яку виникла криза в Україні – залучення банками зовнішніх запозичень з метою кредитування в Україні. Причому кредити надавалися населенню на задоволення споживчих потреб, тобто гроші були направлені не на реальний розвиток економіки, а на купівлю побутової техніки, автомобілів, квартир та інше. Основним недоліком стало те, що кредити населенню надавалися на тривалий строк, а іноземні залучення банків були на короткий період. В свою чергу українські банки розраховували на перекредитування на таких же вигідних умовах як і раніше, проте іноземні банки, у зв'язку з світовою фінансовою кризою, почали надавати кредити на більш жорстких умовах, а згодом взагалі відмовились надавати кредити українським банкам [6].

Банківська система – це законодавчо визначена, чітко структурована сукупність фінансових посередників грошового ринку, які займаються банківською діяльністю.

Необхідність, формування банківської системи, як особливої структури, визначається двома групами причин:

- пов'язаних з необхідністю здійснення суспільного нагляду і регулювання банківської діяльності, узгодження комерційних інтересів окремих банків з загальносуспільними інтересами – забезпеченням сталості грошей і стабільної роботи всіх банків;
- пов'язаних з функціонуванням грошового ринку, забезпеченням збалансованості попиту і пропозиції на грошовому ринку і в кожному його секторі.

Банківська система існує в будь-якій країні в певний історичний період і є складовою частиною кредитної системи держави. Умовами нормального функціонування банківської системи є:

- достатня кількість у країні діючих банків і кредитних установ;
- відсутність у системі зайвих елементів, тобто банківських установ, які, не маючи належним чином оформлених ліцензій на здійснення банківських операцій або утворені не відповідно до чинного законодавства та акта засновника про створення;
- наявність центрального банку, який виступає основним координатором кредитних інститутів та ефективно виконує функції управління грошово-кредитними і фінансовими процесами в економіці;
- існування поряд із центральним банком найрізноманітніших комерційних банків, які охоплюють усі сфери національної економіки і зовнішньоекономічні зв'язки, здійснюють широкий діапазон банківських операцій та фінансових послуг для юридичних і фізичних осіб;
- діяльність банків і кредитних установ, які не обмежуються акумуляцією і розподілом коштів підприємств, організацій, а сприяють накопиченню капіталу, активно втручаються в усі сфери економіки [2].

Світова фінансова криза є серйозним випробуванням на міцність для національної банківської системи.

Внаслідок цього фінансова криза призвела до значних змін у банківській сфері, що вплинули на основні показники діяльності банків. Згідно даних Національного банку України ситуація у банківській сфері була в кризовому стані, а саме:

1) в Україні станом на 1 жовтня 2009 року ліцензію на здійснення банківських операцій мали 185 банків, що на 4 банки більше ніж за аналогічний період 2008 року. Однак, філійна мережа банків України зменшилась на 199 філій і складається з 1 145 діючих філій;

2) в умовах кризи вперше за останні декілька років проявилася тенденція до скорочення активів банківської системи, що у жовтні 2009 року становив 893,5 млрд грн, що на 137,9 млрд грн більше ніж у 2008 році. Однак протягом 2008 року відбувалася тенденція збільшення, а у 2009 році зменшення з початку року склало 32,6 млрд грн. В основному воно відбулося за рахунок скорочення обсягів кредитних операцій, частка яких становить 77,9 % усіх активів. В свою чергу структура активів протягом 2009 року зазнала певних змін у порівнянні з 2008 роком, в наслідок чого зменшилась питома вага кредитів на 5,31 %, дещо зросли залишки на коррахунках на 0,44 %.

3) відбулося скорочення коштів клієнтів банків і склало 37,5 млрд грн, що показує негативну тенденцію порівнюючи з аналогічним періодом 2008 року, де приріст коштів клієнтів складав 59,9 млрд грн;

4) змінилася структура кредитного портфеля за об'єктами кредитування: кредити юридичним особам зменшилися на 0,99 % і склали 323,2 млрд грн; кредити фізичним особам втратили позиції на 1,49 % і становили 197,2 млрд грн; однак кредити та депозити іншим банкам збільшилися на 1,59 % – 43,7 млрд грн [7].

Основними проблемами, які заважали ефективно функціонувати комерційним банкам в період світової кризи є:

- низька ліквідність банків;
- високий рівень зовнішнього боргу банків перед кредиторами;
- низький рівень довіри до комерційних банків;
- виникнення труднощів повернення вкладів населенню.

Загальновідомо, що важливу роль у підтримці ліквідності для банків відіграє так звана «ліквідна подушка» – наявність у достатньому обсязі високоліквідних коштів. Кредитний бум, який спостерігався протягом останніх років, призвів до того, що банки, жертвуючи ліквідністю, надавали кредити. Урешті-решт, така політика призвела до того, що станом на 01.10.2008 р. банківська система України мала як ніколи низький рівень високо ліквідних коштів, що дорівнював лише 8,8 % [3].

Тенденція до погіршення якості кредитного портфеля, зниження надходжень від погашення кредитів негативно впливає на рівень ліквідності й залишається однією з основних проблем для банківської системи України. Як свідчить світовий досвід, для зменшення негативного впливу фінансової кризи та недопущення зростання ризиків у діяльності банків важливого значення набуває вжиття антикризових заходів, підтримка банків державою.

Заходи державної підтримки, що використовуються у світі, прийнято поділяти на 4 групи [3]:

- забезпечення державних гарантій за боргами банків;
- рекапіталізація фінансових інститутів;
- купівля проблемних активів;
- стимулювання економічного попиту.

Багато країн активно використовують заходи податкового стимулювання.

У банківській системі України й надалі відбуватимуться процеси реструктуризації як унаслідок реорганізації банків шляхом приєднання або злиття проблемних банківських установ до фінансово стабільних банків, так і в результаті подальшої капіталізації банків, у тому числі за участю держави, а також завдяки збільшенню іноземних інвестицій. Банки мають зосереджуватись не лише на виконанні поточних завдань, а й дбати про довгостроковий розвиток, орієнтуватися на досягнення синергетичного ефекту, тобто ведення такого бізнесу, який враховував би інтереси всіх зацікавлених сторін, передусім держави та суспільства в цілому [4].

Отже, проблеми функціонування комерційних банків в період кризи несуть такі негативні аспекти: антикризові заходи, які проводила українська влада, були недостатніми для боротьби з фінансовою кризою; економіка України була недостатньо забезпечена кредитними ресурсами; неефективна координація антикризових дій уряду країни; слабкий контроль за використанням комерційними банками наданих ресурсів; відсутність стратегій оздоровлення банківської системи та інше.

Проте є позитивні досягнення боротьби з фінансовою кризою, а саме :

- значна фінансова підтримка від МВФ (надання траншів Україні за програмою «стенд-бай»), Світового банку та інших міжнародних організацій;
- уникнення значного збільшення соціальних виплат;
- аудит комерційних банків;
- підтримка системних фінансових установ, значний прогрес щодо більш вільного режиму курсоутворення тощо.

Великий вплив на ефективність банківської діяльності має невідповідність методів, які використовуються при плануванні розвитку банків, сучасному стану й напрямкам розвитку фінансового ринку України, процесу інтеграції України у світове економічне співтовариство, що не дає змоги створити високоефективну банківську систему, породжує недовіру до неї суб'єктів господарської діяльності, обмежує можливості використання фінансового ринку для підвищення ефективності використання фінансових ресурсів економічної системи в цілому.

ВИСНОВКИ

У загальнонаціональному масштабі України слід вказати на ті фактори, які негативно впливають на розвиток даного процесу.

По-перше, це недостатній розвиток усіх елементів грошової маси (грошових агрегатів), що є наслідком незавершеної приватизації (відсутність достатньо розвинутого ринку цінних паперів), недостатній розвиток ринку казначейських зобов'язань.

По-друге, недостатньо висока ефективність функціонування підприємств і високий рівень податків, що не заохочують підприємства активно використовувати можливості співробітництва із комерційними банками.

По-третє, низькі доходи громадян не дають змоги у повній мірі розвивати споживчий кредит, який посідає значне місце у кредитному портфелі комерційних банків за кордоном.

По-четверте, впровадження в дію мереж електронних платежів із використанням пластикових карток, які є домінуючими у країнах Заходу, пов'язане із великими капітальними вкладеннями й потребує забезпечення стабільних і досить високих доходів громадян, що, у свою чергу, пов'язане із ефективністю функціонування економіки в цілому.

По-п'яте, як свідчать результати аналізу розвитку народного господарства та доходів населення у даному регіоні країни, то рівень його економічного розвитку суттєво відрізняється від інших регіонів, що при подальшому розвитку фінансового ринку зумовлюватиме нерівномірність розподілу попиту на фінансові послуги на всій території України.

По-шосте, у зв'язку з недостатнім розвитком ринку фінансових послуг структура активів і пасивів, а також показники діяльності банків України суттєво відрізняються від аналогічних західних стандартів і нормативів банківської діяльності, що не дає змоги орієнтуватися на них при прийнятті рішень. Із розвитком фінансового ринку в Україні, природно, спостерігатиметься зближення цих характеристик.

На стан банківської системи впливають численні фактори – зовнішні, внутрішні, економічні, неекономічні, викликаючи велику кількість серйозних проблем, які стоять на заваді підвищення конкурентоспроможності банківського сектору в Україні.

Проте проблеми, які стоять перед українськими банками, не є неподоланими. Вони потребують лише формалізації і цілеспрямованої роботи як органів державної влади, так і самих комерційних банків. Професіоналізм і накопичений практичний досвід більшої частини теперішніх працівників банківської сфери дозволяють сподіватися, що з часом в Україні сформується повноцінна банківська система, яка буде здійснювати сприяння активному ринковому розвитку економіки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
2. Вовчак О. В. Причини та наслідки впливу світової фінансової кризи на розвиток банківської та реального секторів економіки України / О. В. Вовчак // Вісник НБУ. – 2009. – № 7. – С. 22–25.
3. Довгань Ж. Ф. Фінансова стійкість банківських установ у період економічної кризи / Ж. Ф. Довгань // Вісник НБУ. – 2009. – № 4. – С. 20–26.
4. Карчева Г. В. Особливості функціонування банківської системи України і умовах фінансово-економічної кризи / Г. В. Карчева // Вісник НБУ. – 2009. – № 11. – С. 10–16.
5. Міщенко В. Підвищення ефективності регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні / В. Міщенко // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 3–14.
6. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні / Затверджена постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 р.
7. Асоціація українських банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.aub.com.ua.